

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 1 Februari 2007
Årgång 36

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet.....	3
Verksamhetsberättelse för Upplands Väsby Hembygdsförening verksamhetsåret 2006	4
Att jubilera med Linné.....	10
Hedlunds historier.....	12
Kominnen.....	13
Limerick	13
Backspegel	14
Föremålssamlingen fotograferas och registreras.....	15
Rapport från utgrävningar i lasarettsträdgården.....	16
Om Sandberg, smedja och telefonväxel i Strömsberg	18
Hallå, hallå	19
Vi hälsar 36 nya medlemmar välkomna	19
Om Glädjen och Sorgen	20
Fimbulvintrarna.....	22
Putsa, torka, rengöra	24
Den kunglige jägaren.....	25
Hjärtat klappar varmt i verkstan hos OJ	26
Almqvistaren.....	27
Sex Upplands Väsbytallrikar (2).....	28
Hembygdsföreningens remissvar på Planprogram för Smedby 1, december 2006.....	30
Fönster mot Väsby	31
Korsord 2007-1	32

Där inget annat anges har fotona tagits av Inga Lisa Gustafsson.

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ansvarig utgivare: Inga Engdahl • Layout: Tryckpunkten (e-post: tryck.en@telia.com).

Tryck: Wäsby Tryckeri. Tryckt med miljövänlig färg och miljövänligt papper i 800 ex.

Ordföranden har ordet

Verksamhetsberättelse – vilket torrt ord!

Men, vilken skön läsning, kära medlemmar. Föreningen kan känna stolthet för vad som gjorts under året som gått.

Se bara på programmen som genomförts. Vilken variation, någonting för

alla – sommarcafé, bokloppis, gudstjänst på tunet för att bara välja några. Alltid välbesökta.

Inga remisser har vi avstått att lämna yttrande över, svaret på Vattenplanen – ett stort och omfattande och otroligt viktigt projekt där vi fått tillfälle att yttra oss.

Vår professionella hjälp från Länsförbundet som registrerar våra föremål, ett klart lyft för våra samlingar som på detta sätt blir mer åtkomliga.

Medlemsantalet som ökat med 36 personer, välkomna förresten om jag inte hälsat er förut.

Livets Källa, det keramiska konstverket i simhallen på Carlslund som vi lyckades rädda undan förgängelse och vandalisering. Skall bli roligt att se det konstverket en gång uppsatt i den nya simhallen.

Att Väsby Verkstäder- Messingen, är Väsby vagger det vet nu både allmänhet, politiker och kommunala tjänstemän genom vårt sätt att med vandringar visa på detta.

Jag upplever att föreningens kunnande och kompetens inte alls ifrågasatts utan tas tillvara och att vi är tillmötesgående och ger kompetenta svar på de frågor som kommer oss till del.

Roligt och spännande skall det bli att genomföra det år som ligger framför oss i 2007 års verksamhetsplan – ett godkännande på årsmötet krävs förstås.

Verksamhetsplanen är späckad med allt från Linnéjubileum till utställningar på gården och på vår hemsida. Allt däremellan som blivit tradition; sommarcafé vandringar och gudstjänst, bokloppis, hembygdsgårdens dag, finns också med.

Föreningsarbetet med möten, protokoll, arbetsgrupper, skötsel av bostället, mm inte det minst viktiga.

Ingenting av det som är genomfört eller av det som vi vill genomföra under 2007 skulle vara möjligt om inte mina styrelsekamrater och arbetsgruppsdeltagare så engagerat och lojalt jobbat för att genomföra det som årsmötet beslutat.

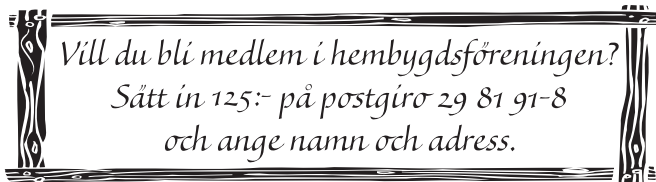
Jag vill särskilt tacka er alla för ert engagemang och önskar självklart att vi får fortsätta att jobba ihop för att stärka föreningen och få den att lysa ännu klarare och därmed vara en värdefull part i dagens samhälle och som en av våra ändamålsparagrafer lyder ”hävda betydelsen av kulturarv, miljö, tradition och hävdvunnen sed i samband med samhällsförändring”.

Den samhällsförändring som ständigt pågår.

Så kom till årsmötet i Ladugården den 17 mars klockan 13.00 och ta del av vad som gjorts och vad som skall göras och ge oss förtroendevalda din åsikt.

Kjerstin Björkman

ordförande

Verksamhetsberättelse för Upplands Väsby Hembygdsförening verksamhetsåret 2006

Organisation

Styrelse, Revisorer och Valberedning

se sista sidan av Hembygden.

Medlemsregistrering

Inga-Lisa Gustafsson

Medlemsantal

Totalt antal 507 st varav 36 st nya medlemmar.

Styrelsesammanträden

Styrelsen har under verksamhetsåret sammanträtt 12 gånger samt genomfört en planeringskonferens.

Ekonomi

Verksamheten har huvudsakligen finansierats genom medlemsavgifter, egna aktiviteter och arrangemang samt bidrag från Upplands Väsby kommun. Hänvisning till separat bokslut.

Medlemskap i andra föreningar

Upplands Väsby Hembygdsförening har under verksamhetsåret varit medlem i Stockholms läns Hembygdsförbund, vilket erfordras enligt stadgarna och via dem i Sveriges Hem-bygdsförbund. Medlemskap i dessa föreningar ger oss information och service i form av råd och stöd i frågor om t.ex. försäkringar, ekonomi, juridik, utbildning och marknadsföring. Föreningen har även varit medlem i Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbund, Upplands Väsby Promotion, Undantagets vänner, Vagnhistoriska Sällskapet, Stockholms Läns Industriminnesförening samt Upplands Väsby Folkrorelsearkiv, vilket ger oss viktig information om närliggande verksamheter inom landskapet och kommunen.

Medlemsbladet Hembygden (Periodisk tidskrift)

Inga Engdahl ansvarig utgivare

Inga Lisa Gustafsson redaktionskommitté

Carin Törner redaktionskommitté

Hembygden har utkommit med fyra nummer (24-36 sidor per nr) under år 2006.

Hemsidan

www.upplandsvasbyhembygdsforening.se

Föreningen har ny e-postadress vilken nås via hemsidan.

Föreningens hemsida har under året haft ca. 2000 besök.

Sidan utvecklas alltmer och webbmaster Leif Welander ansvarar förtjänstfullt för detta.

Under året har en rad artiklar, nyheter, rapporter och annat för föreningen angeläget publicerats.

Verksamhet

Program

Programansvarig Kerstin Kéry har tillsammans med övriga i styrelsen och medarrangörer planerat och genomfört de programpunkter som redovisas nedan.

Januari: "Följ med bortåt vägen".

Fotografisk resa med Klas Lundkvist genom Sverige

Februari: Bokloppis i Ladugården

Mars: (1) Loppmarknad i Ladugården

(2) Årsmöte

(3) "Trädgård till nytta och nöje"

Maj-Lis Pettersson, hortonom och välkänd radiator berättar om växtskydd och visar bilder från sin egen trädgård

Samarrangemang med Väsby trädgårdsförening.

April: 1) Hembygdsföreningen presenterar sig i Väsby centrum med fotoutställning och försäljning av böcker, vykort mm

2) "Med naturen som inspirations källa" Bo Mossberg om sina upplevelser som illustratör med musikaliska inslag.

Samarrangemang med Väsby trädgårdsförening.

Maj: 1) Vårvandring vid Fysingen med Kjerstin Björkman

2) "Vad händer med Messingen"

- vandring i industriområdet med Klas Lundkvist
- 3) Vårstädning på hembygdsgården
- både ute och inne
- 4) Premiär för årets sommarcafé
- med tomteutställning i mangårdsbyggnaden

- Juni:
- 1) Nationaldagsfirande. Samarrangemang med Upplands Väsby kommun
  - 2) Växtmarknad på hembygds-
gårdens tun. Samarrangemang med Väsby
trädgårdsförening
  - 3) Friluftsgudstjänst. Ekumenisk
gudstjänst med Pingstkyrkan, Missonskyr-
kan, Eds, Hammarby och Fresta försam-
lingar

Maj - augusti: Sommarcafé söndagar och
onsdagar

Augusti: Hembygdsgårdens dag

September: Höstvandring med Kjerstin
Björkman från Fresta kyrka till Ekeby och
Smedstorp

Oktober:

- 1) Vikingalunken med start och
mål vid hembygdsgården.
Samarrangemang med Friluftsförbundet
- 2) Presentation i Väsby centrum
av de föreningar som tillsammans
hembygdsföreningen ingår i Kulturalliansen
- 3) Bokloppis i Ladugården
- 4) Vandring i Messingen med Klas
Lundkvist och deltagare från stadsarkitekt
kontoret, kultur- och fritidsförvaltningen,
HSB och Upplands Väsby Promotion (UVP)

November: Traditionell kyrkvandring på Allhel-
gonadagen mellan kyrkorna i Fresta, Ham-
marby och Ed

December:

- 1) Öppet hus i advent med musikun-
derhållning
- 2) Traditionsenlig grötfest

Arkiv, samlingar, bibliotek och dokumentation

Arnold Härmark och Klas Lundkvist

Inriktningen är att ordna och förteckna arkiv,
fotografiska bilder och föremålssamlingar samt
medverka med dokumentation.

Under året har främst fotodokumentation och
samlingar prioriterats. En policy för samlingarna
har utarbetats och antagits på styrelsemötet i
december. Vidare har en fotodokumentation
gjorts av industriområdet Messingen. Denna
dokumentation kommer att läggas på hemsidan
samt bli en utställning.

Fortsatta kontakter har skett beträffande före-
ningens bilder i kommunarkivet med anledning
av att kommunen arbetar med ett nytt bildregist-
ringssystem.

Arbetet med att ordna Hugo Sabels material
har inletts. Materialet består bland annat av olika
manus av Sabel, material med anknytning till
industrierna samt böcker och tidskrifter.

Föreningens samlingar av litteratur och tidskrif-
ter ordnas fortlöpande och de mest använda är pla-
cerade på bottenvåningen i mangårdsbyggnaden,
där dessa finns tillgängliga för studier. Mer sällan
använt material placeras på övervåningen.

I november påbörjades arbetet med att inventera,
fotografera och registrera samlingarna. Med ut-
gångspunkt från registreringen, som gjordes för ca
tio år sedan, uppdateras och kompletteras denna.
Alla uppgifter och fotografier läggs in i ett nytt
registreringssystem, Sofie, som har införskaffats.
För detta har ny dator och digitalkamera köpts. Vi
har fått professionell hjälp inom ramen för det s.k.
accessprojektet som Stockholms läns Hembygds-
förbund deltar i. Under november-december, med
fortsättning fram till påsk 2007, har Kristin Thor-
rud arbetat hos oss och har hittills fotograferat och
registrerat ca 300 objekt.

När vi successivt får in alla objekt i samlingarna
på datorn så ökar vår möjlighet att med modern
teknik kunna söka i och visa våra samlingar. För-
varing av och tillgängligheten till samlingarna är
fortfarande inte tillfredsställande mest beroende
på utrymmesbrist.

Under hösten har vi fått in husmodersdräkter,
mössor mm till samlingarna. Detta är mycket
glädjande eftersom det är ett område där vi hit-
tills har saknat föremål.

Planer och remisser

Klas Lundkvist

Planer och remisser

Klas Lundkvist

En viktig del i Hembygdsföreningens arbete är att följa kommunens planeringsarbete och framföra synpunkter kring främst bevarande av bebyggelse och fornlämningar. Styrelsen har under året lämnat remissvar på följande planer från kommunen:

- Vattenplan för Upplands Väsby
- 3 detaljplaner

Svaren i sin helhet finns tillgängliga på Hembygdsgården och på föreningens hemsida www.upplandsvasbyhembygdsforening.se.

Vattenplan för Upplands Väsby (Hembygden 2/2006)

Att vårda, skydda och förbättra kvaliteten i kommunens vattendrag är ett prioriterat miljöområde. Sedan flera år har samverkan med grannkommunerna skett inom Oxundaåns vattenvårdsprojekt. Planens syfte är att ge vägledning för hur kommunen ska arbeta med vattenfrågorna. Föreningen tycker att förslaget till vattenplan är ett ambitiöst och bra program för vattenfrågorna och att förslaget ger nya kunskaper i dessa frågor. Det är utmärkt att regionens grön-blå struktur framhålls och att vattenfrågorna inte bara är lokala utan måste ses i ett vidare perspektiv. Vi skulle gärna se att de historiska frågorna och kulturmiljöaspekterna var mer tydliga i planen. Vi underströk även vikten av betande kreatur, som det bästa och naturliga sättet att hålla landskapet öppet runt sjöar och vattendrag.

Detaljplaner

Utställningsförslag: Detaljplan för Dyvinge gård och golfbana (juni 2006; Hembygden 3/2006)

Föreningen framförde att det är bra att ett väl genomarbetat kulturhistoriskt och arkeologiskt underlag tagits fram som en del av planarbetet. Det är angeläget att gårdsgravfältet och det nyupptäckta området med bebyggelselämningar strax norr om Dyvinge gård och det hagmarksområde

med åkerholmar och den karaktäristiska tallen samt stensträngar hålls samman som ett område och att tillgängligheten för allmänheten för dessa områden sätts i främsta rummet. Vidare gav vi synpunkter på en rad detaljfrågor kring de olika hålens placering. För bebyggelsen måste planen kompletteras med mer precisa bestämmelser som slår fast att byggnaderna inte får rivras, att fasaderna vid ändring ska utföras lika befintlig och att takmaterialet ska vara lertegel.

Samrådsförslag:

Planprogram för Djupängen - Erikslund (okt 2006)

- planområdet ligger sydost om Dyvinge längs Vallentunavägen.

Föreningen framförde att planprogrammet som helhet är bra och lyfter fram det som är angeläget att beakta i den fortsatta planprocessen (förstärkt siktlinjerna i landskapet, minimera ingreppen i skogen, huskroppar samordnade med landskapets huvudriktningar och karaktär, utformningen av miljön ska underordnas riksintresset för kulturmiljövård). I det kommande planarbetet vill vi se en tydligare analys av planområdets plats i den regionala grönstrukturen.

Samrådsförslag:

Planprogram för Smedby 1 (dec 2006; Hembygden 1/2007) Ekebo/Smedby 1 är ett av 1970-talets mest uppmärksammade bostadsområden och har kvar många av sina ursprungliga kvaliteter men behöver nu rustas upp. Hembygdsföreningen anser att Ekebo ska vara det namn som gäller för området.

Positivt att bygga nya hus på parkeringen vid Ardennergatan och att Målarvägen görs till en tydlig entré till centrala Väsby. Behåll allén längs cykelvägen. Viktigt att husens tydliga och enkla arkitektur bevaras. Nej till att grönytor tas i anspråk för nya hus inne i området. Rimligt att bygga ett nytt bostadshus om 4-5 våningar med t ex äldreboistäder i områdets centrum. Bra att det tidigare förslaget att bygga på husen med en våning inte är aktuellt. En mer allsidig lägenhets-sammansättning kan bidra till att man kan bo kvar, vilket kan ge en större stabilitet i området. Viktigt att upprustningen av entrégårdarna och

grönrytorna bygger vidare på de ursprungliga tankarna för området.

Kontakter med kommunen

Stadsarkitektkontoret har under 2006 ordnat två s.k. dialogmöten, 26 april och 27 september, med Hembygdsföreningen, Naturskyddsföreningen och Friluftsförbundet. Styrelsen ser dessa träffar som mycket värdefulla. På dessa möten presenteras kommande planförslag och läget för olika planeringsfrågor.

Den 12 september genomfördes under ledning av den av kommunen anlitade arkitektkonsulten Claës Breitholtz ett dialogmöte kring planeringen av Östra Frestaby. Till detta möte var ett antal Väsby-föreningar, som inte är direkt verksamma i Frestaby, inbjudna för att förutsättningslöst gemensamt diskutera och skissa på olika alternativ. Föreningen framförde synpunkter i linje med det 2005 avgivna remissvaret (se Hembygden 4/2005). För föreningar och andra intressenter med direkt anknytning till/verksamhet i Frestaby genomfördes ett parallellt möte.

Namnberedningen

Föreningen har under året blivit kallad till fem sammanträden med kommunens namnberedning.

Följande namnförslag har till namnberedningen lämnats av föreningen och senare godkänts av kommunfullmäktige:

- Södra Årvägen, Brunby Park (Carlslund), Norra Årvägen ligger som förslag till nästa byggetapp i samma område.

- Banvaktarvägen, Älvsundavägen – banvaktarhuset.

- Oxunda Äng, området vid Oxundavägens norra ände

Föreningen har påpekat att ett flertal av kommunens vägs skyltar har förkortningar i vägnamnet. Vidare har föreningen bidragit till den s.k. namnbanken med ett flertal förslag till väg–stråknamn. Uppdraget att ge namnförslag till de s.k. upplevelsestråken pågår.

Övrig verksamhet

Under året framkom att konstverket ”Livets Källa” i simhallen, Carlslund vandaliserats. Styrelsen beslöt under förhösten att undersöka möjligheten att ta ned konstverket. Efter kontakt med byggföretaget Skanska fick föreningen köpa konstverket och den pedagogiska klockan på simhallens yttervägg för den symboliska summan av en krona. Konstverket och klockan nedmonterades. Styrelsen har beslutat skänka klockan och det keramiska konstverket ”Livets Källa” till Upplands Väsby kommun för att uppsättas på platser som föreningen och kommunen kommer överens om. Till dess förvaras konstverk och klocka av föreningen.

Föreningen har under året varit en av medlemsföreningarna i den s.k. Kulturalliansen. I början av oktober arrangerades tillsammans med övriga föreningar i Kulturalliansen en utställning i Väsby Centrumhall i syfte att presentera föreningarna.

Föreningens ordförande har representerat i kommunens projektgrupp för ”Upplevelsestråken”. I december inbjöds föreningen till möte om s.k. biologiska torg. Tänkbart torg vore gravfältet norr om hembygdsgårdens tun.

Hembygdsgården Runby Nedra

Boställsvård: Barbro Kvist fr.o.m. 1 november 2006

Mangårdsbyggnaden

Mangårdsbyggnaden utnyttjas alltmer och köket är den naturliga samlingsplatsen. Huset används numera i stor utsträckning för möten och sammankomster, sommarcafé, öppet hus i advent och under hösten som arbetsplats för Kristin Thorrud. Biblioteket fylls ständigt på med litteratur med anknytning till Upplands Väsby. I övriga rum fortsätter arbetet med att möblera tidstypiskt.

Ladugården

Intresset att hyra ladugården för olika evenemang fortsätter att öka. Hembygdsföreningen nyttjar ladugården väl med utställningar, studiecirklar, möten och andra sammankomster. Arbetet med uthyrning och annat sköts perfekt av våra två uthyrningsvärdinnor.

Zamores stuga

I Zamores stuga har utställningarna om Väsby's industrier utökats med några föremål från Marabous tillverkning. Köket i Zamores stuga är nu arrangerat som ett litet mötesrum med fotoutställningen om Messingen uppsatt.

Café

Sommarcaféet, vars syfte är att bidra till en öppen och levande hembygdsgård, har haft öppet för sjätte året i rad. Under tiden slutet av maj till slutet av augusti har caféet varit öppet onsdagar och söndagar som tidigare.

Drygt tusen gäster har kommit för att inka kaffe med hembakt bröd, umgås, se på tomteutställningen i Mangårdsbyggnaden, besöka muséet i Zamores stuga och handla "Vackra ting" i f.d. mjölkammaren. Caféunderhållning med sång och musik har arrangerats vid några tillfällen.

Köket har genom viss ommöblering gjorts mer praktiskt att arbeta i för kaffeservering. Vidare har fler elektriska uttag med timerfunktioner installerats, vilket har bidragit till större kapacitet och inte minst ökat säkerheten.

Under året har också kaffe serverats i samband med olika arrangemang, vilket varit uppskattat.

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

BOKLOPPIS

lördagen den 17 februari

kl 13 - 15.

Romaner, deckare, spänning,
äventyr, barnböcker,
facklitteratur, bokpaket.

Alla böcker till billigaste pris, nytt och gammalt.

Kaffe

Kom och fynda!

Hembygdsgården: Hagavägen2/Pukslagargatan

Övrigt

Gårdsplan och tun har fortsatt varit i gott skick tack vare idogt arbete med gräsklippning m.m. Övriga hus tillhörande gården har under året haft god tillsyn. Den lilla kryddträdgården sköts och hålls tillsammans med humlestörarna i bästa skick. Gravfältet norr om tunet har under senhösten röjts från sly av kommunens trädgårdsgrupp.

Avslutning

Under 2006 har styrelse, entusiastiska medlemmar och enskilda personer tagit ett stort och förtjänstfullt ansvar för den verksamhetsplan, som årsmötet beslöt skulle genomföras.

Vi vill tacka alla som bidragit till att året blivit så framgångsrikt.

Vi vill också tacka Upplands Väsby kommun och de föreningar och organisationer vi samarbetat med under året.

Kjerstin Björkman	Klas Lundkvist
Inger Nyström	Marianne Söderström
Barbro Kvist	Kerstin Kéry
Olli Henriksson	

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Upplands Väsby Hembygdsförening

Årsmöte

Hembygdsföreningens medlemmar kallas härmed stadgeenligt till ordinarie årsmöte i ladugården lördagen den 17 mars kl. 13.00.

- Filmen om Bollstanäs visas
- Kaffeservering

Bokslut och revisionsberättelse tillhandahålls på årsmötet eller rekvireras från sekreteraren

Eventuella motioner skall vara styrelsen tillhanda senast tre veckor före mötet.

Hembygdsgården: Hagavägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Gömda växter
i
glömda trädgårdar

Birgitta Carlberg,
berättar och visar bilder om hur man
upptäcker och bevarar gamla
kulturväxter

Torsdagen den 12 april
kl 19.00 i ladugården.
Kaffeservering

Samarr. med U.V Trädgårdsförening

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

Upplands Väsby
Hembygdsförening

HEMBYGSFÖRENING
i
VÄSBY CENTRUM

Lördag 14 april kl 10.00

- Fotoutställning
- Försäljning av böcker och vykort

Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Upplands Väsby Hembygdsförening inbjuder:

VÅRSTÄDNING
på Hembygdsgården
Vi städar ute och inne
Lördagen den 5 maj kl 10
Kaffe & smörgås serveras

VÄNDRING
längs Norrvikens
strand och i
gamla Bollstanäs

Söndagen den 6 maj
Samling kl 11 vid Norra parkeringen,
Bollstanäs skola
Medtag kaffekorg!

Anmälan till Kjerstin Björkman
tfn 590 320 82 eller 070-755 29 70

Samarr. med Vuxenskola

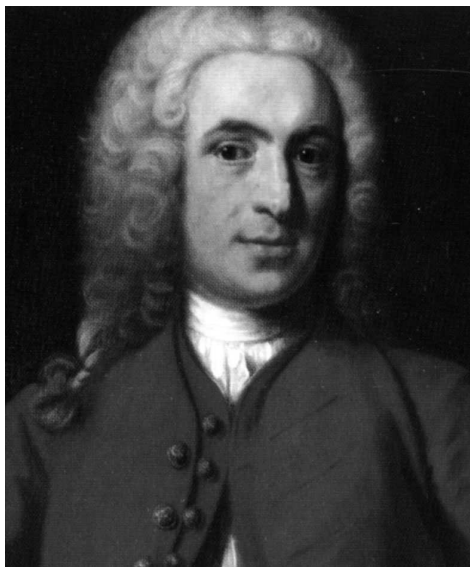
Hembygdsgården: Hagvägen2/Pukslagargatan

Vill du ge bort ett medlemskap
i hembygdsföreningen?

Kontakta Inga Lisa Gustafsson
tel. 590 336 42

Att jubilera med Linné

Linné stod här, skriver Nils-Erik Landell. "Här" är i Stora Väsby barockpark. För att få en anknäring till Upplands Väsby inför 300-årsjubileet av Linnés födelse så håller vi naturligtvis med. Så otänkbart är det heller inte. Det är inte särskilt långt varken till Uppsala, där Linnés livsverk skapades, eller till Stockholm, där han arbetade några år, eller till Linnés Hammarby.

Linné tjänstgjorde som amiralitetssläkare på Skeppsholmen 1738-1741. Att amiral Ankarcrona var hans chef vid amiralitetet är ovedersägligt. Alltså börjar vi jubileumsåret med att citera vad Landell skriver i boken "Trädgårdsmästare Linné" om Stora Väsby och Runsa (kap. 8). Andra begivenheter följer under jubileumsåret.

Oväntat rusar tåget genom en barockpark

Jag står i Stora Väsbyparkens västra spets och ser det passera bakom höga tistlar. Deras vinterståndare skakar lätt. Blekgult lysande under solen. I öster bortom järnvägen glimmar 1700-talsslottet. Fångat i en ryssja flätad av parkens grenar. Från

tåget syns en gråsvart trappa, som leder upp till en låst, svart järngrind. Om en stund är tåget på Stockholms central. Jag blir kvar. Vid en torrlagd ruddamm. Flankerad av två större vattenlösa dammar. Den unge Carl Linnaeus stod här. För en kort stund spejande mot nordväst, där resterna av en forntida vattenväg från Edsviken passerar mot Oxundasjön in i Mälaren. I mars 1996 möter samma pastorala landskap. En mjuk dalgång mellan rundade skogsbeklädda berg. Snöfläckar dröjer sig kvar i plogfårorna. En stor skrahona har just upptäckt en strimma öppet vatten. Hon landar i djupet av den gamla vattenleden. I öster på andra sidan järnvägen upp mot slottet fortsätter parken. På en tavla från 1600-talet inne i slottet ser jag att parken inte alls är densamma. Då fanns regelbundna blomsterpartierer i dess mitt. Flankerade av boskäär. Allt är nu försvunnet som en drömbild. En stor flock rådjur passerar för stunden parkens släta yta. Smiter ut bakom ett långsträckt orange.

Vänta nu. Slottet är inte heller detsamma som på tavlan. Det enda jag känner igen är muren runt trädgården. Med en karaktäristisk gång som med höga sandstensliknande väggar lockar till beröring. Den för fram till den svarta järngrinden ovanför den breda, grå trappan som syns från tågen. De kör sekundsnabbt mellan seklerna. På tavlan syns ett skogsstråk på båda sidor om den breda trappan, som i en sluttning för ned till järnvägsspåren, som drogs fram med Norra Stambanan på 1860-talet. Ett sekel senare skar en stor motorväg mellan Stockholm och Uppsala genom allén på andra sidan slottet. Vid dess slut syns från en sargad åshöjd södra Fysingens våtmarker,

Stora Väsby

Runsa

där rosenfinken sjunger om våren bortom Hammarby kyrka. Dess toner hörde aldrig Linnaeus, ty rosenfinken invandrade så sent som under mitten av 1900-talet. I Adonis Uplandicus för han förvånande nog Hortus Wäsbyensis till Roslagens trädgårdar jämte Hortus Lofstadiensis.

Samma år 1738, då Linnaeus anländer till Stockholm återvänder också den 21-årige Charles de Geer från studier i Holland. Han ärver både Lövsta och Stora Wäsby. Lövsta bruk i djupet av Upplands vidsträckta barrskogar smider järn som aldrig förr. Det är järnexporten som på 1700-talet lyfter Sverige ur lågkonjunkturen. Den unge Charles de Geer blir därmed en av landets förmögna män. Han odlar sitt specialintresse, som är insekter. Han anser sig ha råd att renovera Stora Wäsby park, som ritats av Nikodemus Tessin den yngre i samarbete med Johan Hårleman. Han ersätter det röda trähus, som syns på tavlan från slutet av 1600-talet, med dagens förnäma 1700-talsslott. Så har Stora Wäsby två ansikten. Ett mot 1700-talet och ett mot nuet. Rakt genom allén vid autostradan gräver man ner fjärrvärmerör mot förorten Upplands Väsby, som söderifrån nästan når till slottsgrindarna. Storskaligt har autostradan med kontorshus och hotell snuddat

Stora Wäsby.

Hattpartiets satsning på landets egna resurser och inhemsk produktion uppskattas av Linnaeus. På amiralitetet prövar han i första hand inhemska mediciner. Gärna den blomma som uppkallats efter honom. Han ansåg extrakt av linnea vara oöverträffat mot gikt och all slags torrvärk. Hans chef Theodor Ankarcrona, som adlats därför att han drog upp ankaret i rättan tid och räddade Karl XII från Stralsund 1715, entusiasmeras av Linnaeus att själv plantera örter i sin trädgård på Runsa. Ett gult träslott med svarta tornhuvar, som skymtar från vattenleden mellan Stockholm och Uppsala. Ritat av stormaktstidens allra skickligaste arkitekt Jean de la Vallée. Ankarcrona blev känd för att rekommendera den c-vitaminhaltiga berberisbuskens bär i stället för importerad citron. I första hand hade han tänkt sig att berberis skulle ersätta citron i den enligt honom hälsosamma engelska dryck, som kallas punsch. Onekligen en omväg till hälsa, eftersom det enda hälsosamma var just C-vitamin, som håller den för sjöfarare fruktade bristsjukdomen skörbjugg borta. Berberisbusken planterades på Runsa och man finner den också påtaligt ofta utmed äldre vattenvägar. Theodor Ankarcrona, som ledde Stockholmsskadern, intresserade sig också för handel och industri. När Linnaeus träffar honom tillhör han hattpartiet. Samarbetar med Jonas Alströmer och väljs så småningom in i Kungl. Vetenskapsakademien samt utnämns till amiral 1742. Han älskar sitt Runsa och utvecklar ett mönsterjordbruk, som blir vida känt. Norr om slottet och en järnålders-tida skeppssättning reser sig Runsaborgen från vars krön man ser ut över fjärdarna mot Sigtuna. På östsidan ligger en medeltida hamn i den vik, som längre in gömmer Rosersbergs slott och dess romantiska, sjöanknutna trädgård.”

Teckningar: Nils Stödborg

”Den okände Linné”

Nils-Erik Landell läkare, naturkännare och författare berättar i ord och bild
Tid och plats: Tintomarasalen, Sollentuna centrum tisdag 20 februari kl 19.30

Arr Södra Upplandskretsen av STF

Lennart Hedlund, född och uppvuxen i Upplands Väsby, har lovat ge Hembygden några glimtar av sina barn- och ungdomsminnen. Här kommer den tjuogoandra av

Hedlunds historier

Den här historien börjar när jag var i sjuårs-åldern, alltså omkring 1930. I Runby fanns på den tiden en åkare Wiberg *), som hade häst och vagn, men även en snöplog. Vi ungar tyckte det var otroligt spännande att få åka med honom, antingen i vagnen eller på stängen under flaket. Att åka med på snöplogen var inte heller så dumt. Min mamma kände fru Wiberg och tog sig ibland en promenad upp till henne för att prata av sig, och då hände det att jag hängde med. Fru Wiberg hade ett barnbarn, Stig, som jag kunde leka med. Lekandet upphörde så småningom, och vi hade inga som helst kontakter.

På 40-talet arbetade jag på Kungsholmen hos CAP Chokladfabrik, som var beläget i Göteborg, men som hade lager och avdelningskontor i Stockholm.

Bland våra kunder fanns en stor affär på Norra Bantorget med försäljning av frukt och konfektyrer. I Danmark hade konstruerats en ny modell av godisautomat, vilken skulle göra något som ovanligt som att växla pengar. Handlade man för

en femma och stoppade i en tia, skulle man få fem kronor tillbaka. Det visade sig att automaten inte fungerade så bra som det hade utlovats, varför all justering uteslöts till två personer, far och son visade det sig vara. En dag kom sonen upp till kon-toret och vem var det om inte Wibergs barnbarn Stig. Det blev en hel del att prata om.

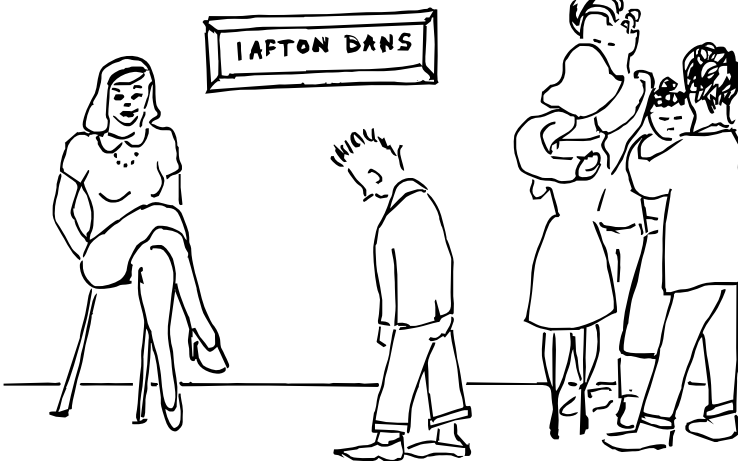
Automaten visade sig vara omöjlig att få ordning på, så den försvann och butiken återtog sitt tidigare utseende.

Nästan vägg i vägg med den låg Vinterpalatset eller VP som det oftast blev. Dit gick jag då jag kände för att lyssna på dansmusik eller för att dansa. Husband där var Lulle Ellbojs, ett storband som spelade mycket bra. En annan anledning till att det blev VP var närheten till Centralen.

En lördagskväll när jag var där skulle jag dansa hade jag tänkt, rättade därför till slipsen och stegade fram till en flicka sittande vid ett bord. Hon tittade på mig och sa: "Nej tack". Gissa om jag såg flat ut, men hon reste sig upp och fortsatte: "Jag är

nog för lång." Och det stämde. Hon var en bra bit över 1.80 skulle jag tro, och jag var bara 1.67 fullt uttänjd.

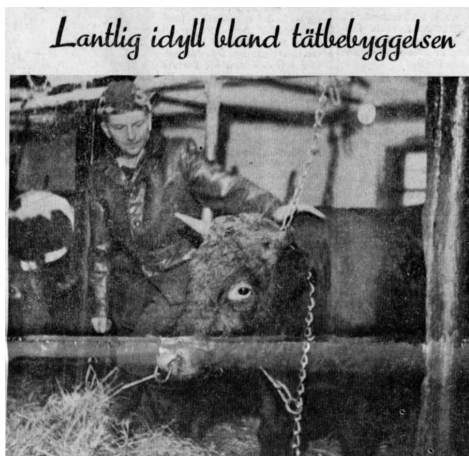
*) Wibergs bodde där idag Trädgårdsvägen och Runbyvägen möts.

Kominnen

Herbert Söderlund var den siste arrendatorn på Runby Nedra (hembygdsgården). Han och hustrun Astrid drev jordbruket, som omfattade 30 hektar odlad mark och 200 tunnland skog, från 1937 till 1962, då det gjordes stor auktion på både djur och redskap och allting tog slut.

I ladugården hade Söderlunds på den tiden 21 kor. Vill du veta vad några av Söderlunds kor hette? Jo, de hette N:o 1 Doreta, N:o 3 Krona, N:o 4 Tora, N:o 5 Göta, N:o 10 Susanna, N:o 11 Saga, N:o 12 Blända, N:o 13 Hjärtros, N:o 15 Johanna, N:o 16 Gullan.

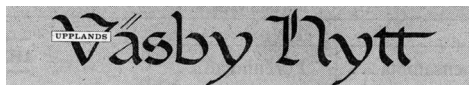
Hur kan vi komma ihåg detta? Jo, namnskyltarna som suttit vid båsen i ladugården finns kvar på ladugårdsvinden. Inte alla, men några. Kanske sätts de tillbaka någon gång. Tjuren Hero, som har stått och skavt på en av de numera brunmålade ”pelarna” i ladugården så att bara hälften är kvar, hade en extra stor namnskylt.

Är det något att skriva om? Ja, varför inte. En del av våra cafégäster brukar berätta att de hämtat mjölk i mjölkkammar’n hos Astrid och Herbert och de har säkert sett både Hjärtros och Blända gå och beta i markerna runt om gården innan den nya vägen till gångtunneln skurit sönder beteshagarna. Idag känner vi väl inte så många kossor ens i hembygdsföreningen. Men vad några av Söderlunds kor hette, det vet vi.

Inga Lisa Gustafsson

Herbert Söderlund med Hero i ladugården 1962

Foto ur Väsby Nytt. Fotograf troligen Olle Lorin.

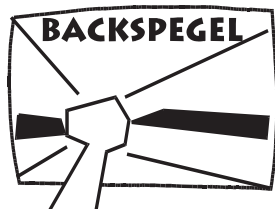

Limerick

Carl-August, bonden i Odenslunda
han var en av de glada, men ej av de runda.
När valsen gick uppå Bonnlundabanan
var C-A genast en rask kavaljer han.
Sa: ”Se valsdans och idrott är minst lika sunda”.

Lars E. Jansson

Öppet hus

Så många år på nacken har inte ”öppet hus på hembygdsgården andra advent”, men har ändå blivit en trevlig tradition som är värd att behålla.

I år sken solen från klarblå himmel, gräsmattorna lyste gröna och det kändes nästan frestande att ta ut trädgårdsmöblerna igen. Men trots allt så innebär advent att det är december och man ska inte utmana ödet.

Doften av varm glögg hade spritt sig i man-gårdsbyggnaden, där besökarna kom och gick. Lennart Carlsson och Siv Sabel hade bänkat sig i ett hörn av salen och underhöll med välkända låtar på dragspel och fiol. Trogna lyssnare satte sig med glögg och pepparkakor runt salsbordet och överallt där det fanns plats.

Som avslutning på besöket i hembygdsgården tittade de flesta in i second-handboden, där julpynt och andra saker med anknytning till julen kunde inhandlas till facila priser.

Inga Lisa Gustafsson

Siv Sabel och Lennart Carlsson underhåller vid öppet hus.

Grötfest 2006

Fullsatt blev det i ladugården även i år, då hembygdsgårdens medlemmar bänkade sig till traditionell grötfest.

Bro Låtgille inledde med glada jultoner på al-lehanda instrument och undertecknad kunde hälsa alla välkomna till en kväll av gemytlig samvaro. Hembygdsgårdens nestor och tillika hedersordförande, Bertil Widlund 91 år, välkomnades extra med en stor applåd. Därefter klämde låtgillet – för kvällen ett tiomannalag – i med en skänklåt och grötätandet vidtog.

Gröten inmundigades med hjälp av sedvanligt rimkåseri och mellan kaffet och påtåren var det dags för allsång. ”När ljusen skall tändas därhemma” och ”Räven raskar över isen” klingade vackert under takbjälkarna i ladugården.

Som avslutning på det hela följde några riktigt riviga låtar framförda av låtgillet samt lottdragning i gratislotteriet. Vinnarna och vi andra fick sedan så småningom gå hem under paraplyet i den litet fuktiga vinterkvällen.

Inga Lisa Gustavsson

Glada miner . . .

. . . på grötfest

Föremålssamlingen fotograferas och registreras

Från november månad och några månader framåt får hembygdsföreningen kvalificerad hjälp med inventering och registrering av föremålssamlingen. Det sker inom ramen för det s.k. accessprojektet med statliga medel. Stockholms läns hembygdsförbund fick medel som räcker till ett antal tjänster. De olika hembygdsföreningarna har fått ansöka om att få insatser gjorda speciellt

inom samlingar och arkiv. Vi har fått löfte om hjälp ett antal månader.

Vi har ca 1800 registrerade föremål. Dessa finns i pappersform och dels i ett gammalt datorsystem som tyvärr inte går att uppdatera och använda längre. Nu satsar vi på registrering i ”Sofie”. Det är ett system som används inom många museer i Sverige och är framtaget av Västerbottens museum. Här kan förutom föremål även bilder, arkiv och bibliotek registreras.

Kristin Torrud och Inga-Lisa Gustafsson diskuterar ursprung för några föremål.

Kristin Torrud från Uppsala kom till oss den 20 november och har påbörjat arbetet med att gå igenom föremål i mangårdsbyggnaden. Det gäller att identifiera de tidigare registrerade föremålen samt att märka och förteckna de övriga. Samtliga föremål fotograferas med digitalkamera för att bilden skall finnas i registret tillsammans med övrig information.

I början av december fick vi våra första dräkter till samlingarna. De kom mycket lämpligt då Kristins huvudområde är textilteknik. Vi får därför den bästa hjälp med identifiering och hantering av dessa.

Det är nu många av föreningens funktionärer som blir inblandade i detta arbete. När Kristin slutar hos oss så kan det återstå en hel del som vi får försöka att klara på egen hand. Genom att vi får en bra start så kanske även detta ordnar sig.

Text & foto: Arnold Härmark

Mera Löwenströmiana

Rapport från utgrävningar i lasarettsträdgården

Under försommaren 1957 undersökte Uppsala Universitets Museum för Nordiska Fornsaker genom fil. stud. Lars Gezelius och undertecknad några större gravhögar i Löwenströmska lasarettets trädgård, vilka berördes av de pågående arbetena för landstingets sarskola. Undersökningsresultaten var i ett par fall ganska märkliga.

När arkeologen kommer till en ny arbetsplats, ställs han inför problem av olika slag, och han vet ofta inte förrän sista arbetsdagen vad undersökningen skall komma att ge. Arbetets varaktighet är också så gott som oberäknligt, då endast en sak är känd i förväg, fornlämningens ofta skadade yta.

Det gäller att i detalj utreda anläggningens utsträckning och konstruktion samt att tillvarata de eventuella fynd, vilka kan ge en datering. Slutligen skall han söka sätta in resultatet i ett större bebyggelsehistoriskt sammanhang för att därigenom få reda på, hur det samhälle varit uppbyggt och försörjt sig, till vilket fornlämningen hör.

En av gravarna till hälften utgrävd. Ge akt på den vackra stenkeretsen runt graven.

Oftast kan dessa problem inte lösas med en enstaka undersökning som den här aktuella, utan först genom en serie sådana rörande olika sorters bebyggelselämningar inom området. Även om ar-

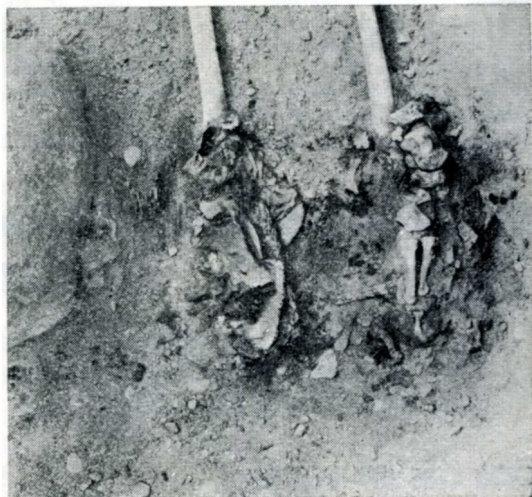
keologin nu disponerar ett någorlunda användbart dateringssystem, är så gott som alla övriga detaljer ännu okända för forskningen. Därför krävs ett jättestort arbete, innan en slutgiltig lösning av problemen kan ges. Sammanlagt undersöktes tre fornlämningar. De har med största sannolikhet ingått i ett större gravfält, vilket försvunnit senast när trädgården anlades. I samband med dess anläggande har de undersökta högarna blivit avjämnade och fått sina ojämnheter ifyllda.

Den största anläggningen bestod av ren sjösand över ett kärnröse av utvald, rödaktig granit. Röset var koniskt och uppbyggt av större block. Dess yta var avjämnd av smärre stenar så att anläggningen gjorde ett mycket välgjort intryck. I dess mitt var inbyggd en större källare med intill 1,5 m höga, kallmurade väggar och en ingång i östra hörnet. Källarens inre var fyllt med de nedrasade resterna av taket, bjälkar, sten och jord. I rasmassorna påträffades ett kreaturs skelett, förvriddet och med ett framben pekande uppåt. Däremot syntes alla rester av den ursprungliga gravläggningen vara försvunna vid källarbygget.

Den andra fornlämningen (se bild 1) syntes före undersökningen som en låg förhöjning med en krets stora stenar runt om. Dessa visade sig vara meterstora delvis kantställda block av gråsten. Högen var byggd av fin mjåla över ett spritt stenlager i södra delen. Delar av stenpackningen var nedrasade i en manslång kistgrop, i vilken ett ganska välbevarat skelett av en yngre, kraftig man påträffades. Den döde var nedlagd i en mycket smal plankkista, hopsatt med kraftiga spikar. Som gravgåvor hade han fått en kniv och en liten träskål med bronsbeslag.

Den tredje högen saknade kantkedja men innehöll ett väl lagt röse med en tydlig nedsjunkning

Ett sällsynt fynd av läderskor gjordes vid utgrävningen. Här är de fotograferade, medan de ännu låg kvar i graven. Trots delvis förmultning var de ändå konserveringsbara.

för en likadan kista som den föregående. Denna insjunkning kunde konstateras även i de högre liggande jord- och mjälalagren. Närmast över röset var pålagt ett lager mjälatorv, med grässvålen nedåt. Detta hade förhindrat vattenrinningen genom röset, som därför inte var fyllt med nedsilat mater utan helt jordfritt.

Däriigenom synes även de delvis unika läderresterna ha undgått den förmultning, som annars är regel för sådana saker. I gropen påträffades nämligen rester av en träkista och ett skelett, på vars fötter satt visserligen skadade, men dock konserveringsbara läderskor. Deras konstruktion är ännu icke helt klarlagd, men de synes ha bestått av en tunn sula av samma material som ovanlädret. De har haft hög bakkappa och har fästs vid foten med en smal läderrem, dragen genom hällor, ett par cm under överkanten. Dessutom har den döde haft ca. två cm breda läderband lindade om smalbenen. Om dessa band ingått i klädedräkten eller används för att binda den dödes fötter, för att han inte skulle kunna gå igen, framgår inte med säkerhet av deras läge i graven.

Ytterligare ett intressant fynd gjordes, men vid sidan av röset, en järmskoning till en träspade.

Under medeltiden var järnet inte så rikligt ens i dessa järnproducerande trakter att hela spaden utfördes av järn, utan man skodde kanten av en träspade med en plåt, som spikades fast. I förhistorisk tid är emellertid även en sådan konstruktion ytterst sällsynt. Däremot har under vissa bevaringsförhållanden framkommit oskodda träspadar, t.ex. i det kända, i Oslo bevarade Osebergsskeppet. De båda skelettgravarna synes tillhöra den äldsta kristna tiden i Mellansverige. De är begravda på kristet vis, med huvudet i väster och utan särskilt märkvärdiga gravgåvor, vari de skiljer sig från den hedniska tidens gravritual. Men de är fortfarande lagda på sina fäders gravfält vid byn eller gården Hammarby. Först längre fram i kristen tid övergår man till att begrava de döda i och vid kyrkan.

Deras gård har ännu vid slutet av forntiden haft ett mycket bra läge, längst inne i en havsvik, med möjlighet till direkta sjöförbindelser. Spridda byggnadsrester och avfallslager är kända från den. Den har troligen legat intill den nuvarande lasarettinfarten. Man kan även förmoda, att gårdens innehavare haft att göra med tillkomsten av den äldsta sockenkyrkan, även om dess äldsta murpartier ej äro äldre än början av 1200-talet.

Ser man nu helt kort på Hammarbygårdens äldsta kristna tid, finner man ytterligare en grupp monument, som tillhör denna (vänligen påvisad för förf. av herr Hugo Sabel, Upplands Väsby). De består av tre runstenar, resta över medlemmar av den s.k. Hammarbyslåkten, hittills känd genom en far, hans tre söner och några av hans sonsöner. Stenarna är som de flesta monument av detta slag korsmärkta och resta över de äldsta kristna i trakten. Rimligen bör de båda män, vars gravar nu undersöks, tillhöra samma släkt eller kanske rent av vara någon av de på stenarna nämnda Geirbjörn, Djärv, Andsvar, Fullhugge eller Illuge. I så fall skulle man ha påträffat några av de äldsta döda, vars namn med säkerhet kan sökas i en viss krets personer.

Björn Ambrosiani

Artikeln är ett klipp ur Väsby Nytt 1958.

Om Sandberg, smedja och telefonväxel i Strömsberg

I Hembygden nr 3, 2006, hade vi i serien ”Minns du Väsby” ett gammalt vykort av Väsby missionshus från tidigt 1900-tal. Vi påstod att vi inte kunde läsa ut vem som skrivit kortet och inte visste vi heller vem ”Karl” var som skulle gratuleras med det. Men nu vet vi. Så snart vår hedersordförande Bertil Widlund såg vykortet så kände han igen Lovisa Mattssons handstil. ”Tant Lova” var en notorisk kortskrivska och brukade bl.a. skicka kort till Bertils systrar på deras bemarkelsedagar. Bertil vet också vem det är, som Lovisa Mattsson vill gratulera med kortet. Det är smeden Karl Sandberg i Strömsberg. Bertils familj brukade också uppvakta honom på högtidsdagar. På söndagarna träffades man i missionshuset.

Hur det kom sig att Sandberg blev medlem i missionsförsamlingen kan man läsa i ”Glimtar ur väckelserörelsens historia” av Elisabet Hedman:

”Sandberg hade fått höra att det skulle bli möte i Lovisa Mattssons stuga. (Något missionshus fanns ännu inte). Han bestämde sig för att gå dit och nojsa lite med läsarna, det skulle bli roligt. När han kom till stugan, stannade han vid knuten för att lyssna till bönemötet och gick inte in. När mötet var slut började man sjunga och då tänkte han gå in, men kom inte ur fläcken. Han var som fastnitad vid knuten och där fick han stå.

När sången var slut började kolportören sitt vittnesbörd och Sandberg hörde vartenda ord genom knuten. Han tyckte han hörde en röst som sa: ”Du ska lämna dig åt Gud” och det var chockartat för det var ju inte alls hans ärende. När mötet var slut lossnade det för Sandberg och han gick in i stugan. Något nojs och skoj blev det inte. Sandberg mottog frälsningen och blev troende.”

Tidningen Väsby Nytt hade 1962 en liten artikel om smeden Sandberg, ur vilken vi saxar följande:

”Karl J Sandberg var född i Hörreda socken i Kronobergs län 1842. I början av 1870-talet flyttade han till Väsby. När han först kom till Hammarby socken fick han till att börja med anställning som gårdssmed på Torsåkers gård. Snart

nog börjande han emellertid att på kvällarna sko hästar vid Strömsbergs smedja, som syns till höger på bilden. För att arbeta i Strömsberg fick han ro över Fysingen till Hammarby kyrka och sedan gå därifrån. 1882 flyttande smeden Sandberg och hans familj in i Strömsberg vid Hammarby apotek (huset till höger på fotot). Han fick betala 2.750 kr för bostadshus, smedja och ladugård jämte övriga uthus. För tomten, som ägdes av kyrkan, betalade han 20 kr om året i arrende. Två kor, höns och gris bestod man sig med. Strömsbergs huvudbyggnad var ursprungligen en loge från Gudby i Fresta. Namnet Strömsberg uppstod efter den förste ägaren, som hette Strömgren. Huset revs på 1950-talet.

Det var liv och rörelse på Strömsberg. Förutom ett par pigor fanns det smedsdrängar anställda och hit kom bönder ända från Fresta och Rotebro för att sko hästar och få annat smidesarbete utfört. Dessutom var den s.k. allmänna telefonen inrymd i huset. Denna telefonanläggning blev sedermera sammanslagen med Rikstelefonen och flyttade ner till Väsby samhälle, närmare bestämt till ”Samskolan”, som låg mittemot Lindgrens herrekipering.

Den hedervärde smeden Sandberg var en duktig karl på flera områden. Bl.a. hade han förmågan att med slagruta ta ut brunnar och han lär ha pekat ut platsen för de flesta brunnarna i Hammarby och Fresta.

Sandberg levde tills han var nära 95 år gammal. Hans räkenskaper från smedjan är intressant läsning och finns i hembygdsföreningens ägo.

Inga Lisa Gustafsson

Foto ur Väsby Nytt 1962. Fotograf okänd.

Strömsberg på 1890-talet

Hallå, hallå . . .

Året är 1895.

I området Strömsberg finns vår första telefonstation.

Hos Sandbergs hade man installerat hela stationen.

Men det var klenk med abonnenter.

I juli månad hade Engströms på Karlslund nr. 12 och fru Hallqvist på Henriksborg nr 13.

Engströms som hade snickeri och lådfabrik ringde hela 60 samtal under månaden, fru Hallqvist 58.

I telefonboken som finns i vår ägo kan man på vissa ställen förstå att det förekommit viss tjuvlyssning; ”jovars, jo, jovars, jag förstår.. måste säga till trädgårdsmästaren om dill till vinterinläggningen”... ”här du Kalle”, ”helsa på mamma”... ”godagoda”..mm.

Roliga kommentarer antagligen nedskrivna av den som passade telefonväxeln.

1896 tillkom nummer 11 som innehades av Börjessons i Johannesdal. De var lite mer sparsamma med sina samtal; bara 42 samtal i januari.

Sandberg, som var smed använde telefonboken för andra anteckningar också, bla kan man läsa på en sida att det var 6 tum mellan huvud och mutter och 3 ”åtändels” rundjärn.

Fru Hallqvist ringer sina sista samtal enligt denna anteckningsbok i maj 1897. Hon är skyldig för 12 samtal. Efter det är det bara Börjessons i Johannesdal som får sina telefonsamtal antecknade under 1897. Börjesson betalar i god ordning den 7 januari 1898 för 153 samtal under årets tre sista månader.

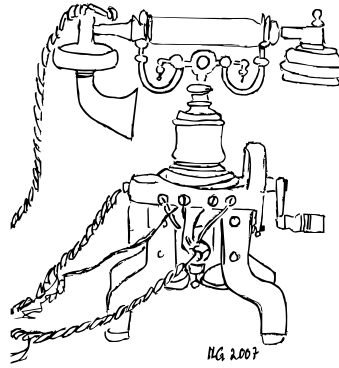
I bokens bakre del står att läsa om telefonsamtal ringda 1890 ”på övertid”

Nr 2 innehades av Wäsby, nummer 3 Runsa, nr 4 Apoteket, nr 5 Wilunda, nr 6 Torsåker, nr 7 Holmboda, nr 8 Wäsby station, nr 9 Leijholm, nr 10 Lasarettet, nr 11 Johannesdal (Börjesson).

Det sista telefonsamtalet antecknat i boken är ringt till Östersunds Magasin, Götgatan nr. 16 där någon beställde ”jiktplåster”.

Vad som efter 1897 hände i Wäsby's telefontät står inte att läsa i denna tummade och väl använda anteckningsbok med svarta vaxdukspårmar.

Kjerstin Björkman

Nya medlemmar 2006

Vi hälsar 36 nya medlemmar välkomna

Siv Byberg
Elisabeth Cederlöf
Stig Dans
Birgitta Engstrand
Marianne Fundin
Maria Fält
Maj-Britt Gustavsson
Karl Erik Hagström
Birgitta Hansson
Ulla Hedman

Merja o. Hans Hillebrink
Bo Hultgren
Bengt Häggmar
Åke Höjertz
Aina Israelsson
Monica Jansson
Barbro Johansson
Bernt Johansson
Maud Kjellberg

Gunvor Ladefoged
Irene Molander
Kurt Norlin
Lars Ohlsén
Birgitta Olsson
Annika Pettersson
Tommy Pettersson
Ulla o. Kaj Ring
Lennart Steene

Roland Storm
Göran Svenstam
Ingvor Söderberg
Britten Thorzén
Jan Törnkvist
Gun-Britt Wik

Om Glädjen och Sorgen

Det påstås finnas ”en gammal tradition” om uppkomsten av namnen Glädjen och Sorgen (Sorgehagen) på två lokaliteter inom Upplands Väsby kommun. Vid Glädjen skulle en svensk allmogehär ha vunnit en seger och vid Sorgehagen lidit ett nederlag under striderna mot danskarna på 1500-talet. Det rör sig om folkliga funderingar av mycket sent datum. Ett bevis därför är att namnet Glädjen i de skriftliga källorna aldrig förekommer i samband med det andra namnet och att Sorgen och Sorgehagen är helt okända på kartor och andra handlingar såsom namn på någon lokalitet i trakten.

Först sedan en plats i närheten av Glädjen genom kontrastassociation och – skall man säga folkhumorn? – fått namnet Sorgen, öppnades vägen för den fantasifulle sammankopplingen med unionstidens danskfejder och med det av Gustav Vasa ledda befrielsekriget.

EN GAMMAL ORTSTRADITION som verkligen går tillbaka till danskfejdernas tid har dock tidigare funnits. Ännu i 1600-talets slut, d.v.s. tvåhundra år efter de faktiska händelserna, sysslade folkminnet med det blodiga slaget vid Rotebro år 1497. I en av fornvårdsmyndigheterna anbefalld s.k. ”rannsakning efter antikviteter” heter de nämligen att ”vid Rotebro finnes ett kärr, som kallas Jutekärret, och där ovanföre en hög gammal fästning, som kallas Stridsborg, med en rinnande vattukälla nedan.”

Går man ännu ett par år bakåt i tiden, kommer man till den intressanta period i Fresta och Hammarby socknars historia, då fornforskaren Aschaneus var kyrkoherde här, närmare bestämt åren 1620-1641. Även Aschaneus älskade att syssla med de till Rotebro knutna historiska minnena.

Om försvarsverket på denna plats säger han: ”Den gamle skansen, bröstvärn, whargrufvan (?), som är fordom i stridstider gjord och brukader, synes där än idag, strax ovanför där bron nu är. Så ock överst uppå backen mot Antuna.

Han visst också att berätta om här gjorda vapen-

fynd. ”För en tid sedan”, säger han, ”funno bönder i Rotsunda by de skarpe bilor och skäktor uti storväxta alerötter igen, där de uti alekärret högg alevad.” Och vidare: ”Sammalunda uti stora och grova tall- och granskog, där sammastädes, äro pilar funne.”

ASCHANEUS hade en lättrollig fantasi, och även ortnamnen blev för honom historiska vittnesbörd om fädernas hjältedater. Det skulle här föra för långt att berätta om hur han tyckte sig se borglämningar i marken på sin prästgård Borby i Fresta och gjorde om namnet till Borgby, som det heter än idag och hur han älskade att skriva Örlingsund i stället för Erlesunda (det nutida Älvsunda). Krigiskt skull det vara! Eller Fredstada i stället för Fresta. Sin kära Fredstada kyrka gav han så den hedersamma rollen att efter svenskers och danskers blodiga uppgörelser vid Rotebro ha fått vara skådeplatsen för fredsslut och fredstacksägelse. Så mycket kunde han få ut av ortsnamnen!

Liksom för att utvinna allt krigiskt – allt heroiskt – han möjligen kunde, tolkade han även Rotebro och Rotskogen som militära ord – med dåtidens roteindelning och rotesoldater i livlig åtanke. ”Rotabro och Roteskogen”, förklarade han, ”hava sitt namn av rotera sig och rotering, där de manlige svenske folklanda och Uplands stridbare män sig roterat, samkat och till strids och värn mot de danske i slakt och skärmyssle ställt hava.”

I själva verket rör det sig i namnen Rotebro, Rotsunda och Rotskogen helt enkelt om ordet (träd) rot. Förleden i de tre sammansättningarna har varit skogsnamnet Rotan, som hänsyftar på skogsstigarnas många slingrande trädrötter. Jämför det gamla skogsnamnet Torran (1600-tal) – numera förvanskat till Törnskogen – som beteckning på de ”torra” skogsmarkerna på ömse sidor av Sköldnora gräns mot Sollentuna.

NAMNET ROTAN, fastän inte belagt, kan antas ha varit i bruk i avlägsna tider som benämning på ett vittutbrett skogsområde, täckande bägge slutningarna på Stockholmsåsen, alltifrån Antunaåns utflöde ur Norrviken – i forntiden ett brett sund,

därav bynamnet Rotsunda – i söder upp till trakten av Hammarby kyrka i norr. En intill stora landsvägen mellan Glädjen och Pickhus (det gamla apoteket) belägen kyrkåga kallades på Aschaneus tid Rotvreten och Rotskogsfjällen. Även Pickhus och torp i dess grannskap sades ligga på Roteskogen. Ser man efter på 1685 års karta över Hammarby by, finner man för övrigt att åsens skogsväxt på den tiden gick ända fram till stora landsvägen på hela sträckan Glädjen – Pickhus.

Trots uppodlingar som kom igång tidigt och undan för undan allt mer förtog intrycket av storskog, levde begreppet Rotskogen länge kvar i folkmedvetandet. I nutiden borde det kunna få uppleva en renässans genom en historiskt medveten hembygdsrörelse. Rotskogen var också namnet på ett å Smedby ägor beläget torp, känt från år 1647, i en senare tid skattlagt och först 1917 avfört ur jordeboken.

Aschaneus hade djupa rötter i Upplandsbygden, bondson som han var från Aske i Håtuna. Släktingar till honom levde litet varstans i de omgivande socknarna. Hans egen mor, död i Aske 1616, var bördig från Smedby i Hammarby. År 1629 beskriver han en runkalender, som hans ”moderbroder salig hos Gud Pär Erichsson i Smedby” för sextio år sedan hade skurit och vars nuvarande ägare var Jöns Eriksson i samma by, gift med Aschaneus’ kusin Anna Persdotter. Gamle Per Eriksson i Smedby hörde till de ”gamble trovärdige, bofasta och trofasta män,” som herr Mårten brukade åberopa som vittnen och sagesmän om ortens forna förhållanden.

DET KAN TRYGGT sägas att hade det funnits någon gammal sägen om seger vid Glädjen och nederlag vid Sorgen, så skulle nog denne älskare av allt gammalt och fornt inte ha underlåtit att berätta och utlägga den.

Glädjen torde kunna förklaras som ett krognamn. Vårdshus och torpställen med krogrörelse fick i äldre tider ofta lockande, lustbetonade namn. Som exempel just från Hammarby kan anföras:

”Nöjet” 1810-1822

”Lugnet” 1792-1806

”Freden” 1810-1851

Det gynnsamma läget vid stora landsvägens möte med Vallentunavägen gav torpet Glädjen goda förutsättningar för utveckling av krogrörelse. En hämmande inverkan hade väl närheten till det privilegierade Pickhus, men det fanns ett torp som låg ännu närmare detta (endast några hundra meter söder därom) och ändå vågade sig på att konkurrera, nämligen Skopan. I en ansökan om krogrättigheter för Skopan år 1724 åberopades det, att ”de till gästgiveriet Rotebro närmast belägna torp utan hinder sälja öl och brännvin,” samt att ”Skopan är bland de äldsta torp på Roteskogen, där de resande av gammal vana haft härbärge.”

TORPET GLÄDJEN – nämnt första gången 1685 – var eljest Viks rusthålls ryttarboställe. Ett Lilla Glädjen (t.ex. 1725 och 1736) antyder förekomsten av mer än en lägenhet på platsen. Aktioner mot krögeriet i Glädjen företogs 1734, då Pickhus ägare lät instämna skraddaren Sven Wetterström för olovlig ölsäljning, och 1744, då ryttaren Peter Wickberg åtalades för öl- och brännvins avsalu till ”Pickhus och Rotebro gästgivaregårds förfång.”

Viks urfjäll var benämningen på Viks byamäns från byn avsidet belägna skogsskifte på Rotskogen. Stora landsvägen gick mitt igenom denna äga och delade den i två nästan jämnstora delar, den västra med gräns mot Vilunda, den östra sträckande sig fram till Odenslunda rågång. På den västra – vid vägskalet – låg Glädjen. På den östra torpet Vatthagen, nämnt t.ex. år 1726.

Det till Vatthagen närbelägna Tolan får väl också betraktas som ett av torpen på Rotskogen, men det låg på Odenslunda ägor och således i Fresta. Det egendomliga namnet finns det belägg på – om icke från 1500-talet – så dock åtminstone från 1620. Den äldsta formen var Tola och på 1800-talet för en tid Toland. Det sista tydande på en strävan att göra det – partiellt – mer ”klart” och ”begripligt.”

Den rätta tolkningen, om det står att finna, torde dock endast lärda språkhistoriker och folkmålskännare till slut kunna prestera.

Fimbulvintrarna

Under krigsvintrarna 1940, 1941 och 1942, även benämnda "fimbulvintrarna" p.g.a. den starka köld som rådde, så stängde man skolorna under ett par veckor. Detta kallades "kokslov" och var ett led i bränslesparandet, som påbjudits av statsmakterna.

"Kokslovet" inträffade under de allra kallaste veckorna i februari. Klädda i våra cellullskläder var i ungar ute och härjade i snön och kylan från morgon till kväll, helt obekymrade om den ofärdstid som rådde.

De här vintrarna med sin hårda kyla och myckna snö skapade arbete åt folket i den s.k. "snösvängen". Denna bestod till stor del av ett antal arbetslösa män ur olika samhällslager, som fick sig tilldelade ett s.k. snökort. Detta berättigade dem till arbete med snöröjning på Stockholms gator och torg när behovet så påkallade.

Den brokiga skaran män, som ingick i "snösvängen" var ej alltid så väl utrustade för det arbete de skulle utföra. En del av dem var välklädda för jobbet, de var iförda varma strumpor och skor, tjocka byxor, tröjor och skinntröjor eller storvästar samt fårskinnmössor. Andra däremot hade inte annat att ställa upp i än kostym, överrock och filthatt. På fötterna hade de ofta lågskor, möjligen med galoscher utanpå.

Man använde tunga mejselformade järnspett med vilka man hackade bort isen från gångbanorna. All lastning av snö och is i transportfordonet utfördes för hand med snöskyfflar. De fordon som användes för bortforsling av snön var för det mesta hästanspända kärror eller slädkärlar. Snöplogningen utfördes med hästanspänd tröplog.

Kuskarna var ofta stabila gubbar med fårskinnss-

mössorna neddragna i pannan så att man knappast såg ögonen på dem. När ett gäng inkallade gubbar ur "snösvängen" kom för att röja gatan, såg det ofta rätt betänkligt ut. Hur det nu gick till, så gjorde de oftast ett bra jobb, fast det tog sin tid i jämförelse med tidsåtgången för våra dagars moderna, motordrivna plognings- och bortforslingsredskap.

När kylan var som mest bitande och besvärlig, så hände det att gubbarna smög in i någon portgång för att få en smula värme. "Snösvängen" gav dem några kronors tillskott i deras ofta magra portmonnär. Rent och fint blev det i alla fall på gator och torg, där "snösvängens" folk drog fram.

Kylan under de här hårda vintrarna kunde ibland bli i häftigaste laget. Som exempel på detta vill jag nämna ett tillfälle, när vi, fem grabbar från stadsdelen Fredhäll, skulle "gå på bio i stan", som vi uttryckte det. Det gällde en söndagsmatiné på

biografen Draken vid Fridhemsplan. Denna ståtliga biograf har ju tyvärr nyligen lagts ned, en åtgärd svår att förstå.

Gänget promenerade i den starka kylan från Fredhäll till biografen. När vi kom in i dess foajé, hade tre man förfrusit öron och kinder. Det blev ett evigt gnuggande innan de fick fart på blodcirkulationen i de förfrusna kroppsdelarna igen. Värst var det för stackars "Fritte", som fått ena örat och flera fingrar förfrusna. Det gjorde så ont att tårarna kom, när han äntligen fick igång blodflödet och känseln återkom.

En annan gång, det var i början av vintern, gick budskapet att Essingesundet, d.v.s. sundet mellan

Fredhäll och Lilla Essingen, hade islagts. Kylan kom snabbt och kraftigt. Vi killar var sugna på att "lira" hockey, så snart var vi ett stort gäng på väg ut till isen. Denna var så tunn att det sjöng och knakade i den för varje skridskoskär vi tog.

På två dagar "plurrade" elva grabbar. "Acke" Bohman råkade speciellt illa ut under den första dagen. Han hamnade i vattnet upp till halsen, men kom så småningom upp på isen och var nu tvungen att snabbt snöra av sig skridskorna för att ta sig hem. Nu vidtog en lidandets väg för stackars "Acke". Med bara raggsockor på fötterna sprang han hemåt över isen, genomblöt över hela kroppen. Kylan var obarmhärtig. När "Acke" kravlade sig upp för bergssidan, så frös kläderna. Hur det nu gick till så kom han hem till den goda värmen och fick av sig det pansar, som bildats av hans genomvåta kläder. Mig veterligt så klarade han av

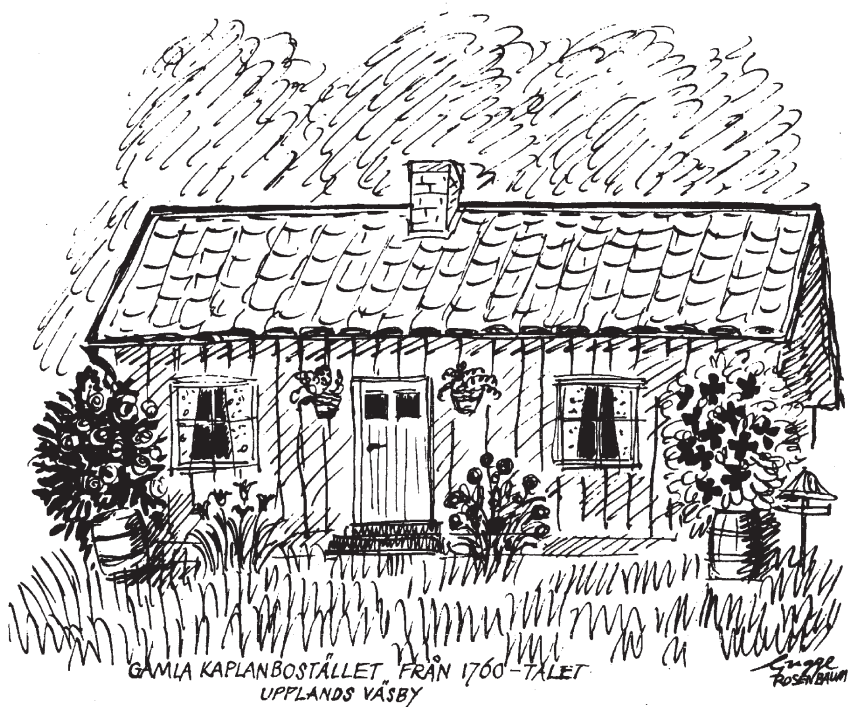
äventyret utan några men. Självt hade jag tur. Den andra dagen "plurrade" jag, men bara en bit upp på låren. "Det var så lite", så de räknas knappt," sa en av killarna i gänget, när jag traskade hemåt för att byta till torra kläder.

Efter ett par dygns ihållande kyla hade isen lagt sig definitivt och blivit bärkraftig. Risken för ytterligare "plurrningar" var nu noll till långt fram på följande vår.

Egentligen var nog vi killar lite för sorglösa och framför allt tanklösa i vår iver att komma ut på årets första skridskois. Det gick ju som tur var väl den gången. Det fanns ju inga konstfrusna isbanor på den tiden. Trots detta så kom några av gossarna i vårt "plurrande" gäng att med tiden få representera Sverige i dåtidens ishockeylandslag Tre Kronor.

Lars Erik Jansson

Inslag från Aktuellt från Hembygdsförbundet Okt 1977

Putsa, torka, rengöra

Så vårdar du dina järn- och metallföremål

Även ett till synes så stabilt material som järn är förgängligt. Det påverkas och bryts ner under ogynnsamma förhållanden. Detsamma gäller även andra metaller, fast i mindre omfattning. Största faran är rostangrepp, som orsakas av fukt i förenig med syre, salter och luftföroreningar.

Det är utomhus som påverkan är störst, t.ex. på äldre byggnadsdelar som takplåt, fönsterbleck och att smidesarbeten som beslag och räcken. För att skydda dessa delar, strök man under äldre tider olja på ytorna, som då helst skulle vara varma. Mindre delar kunde man doppa i varma oljebad, gärna rå linolja. Värmen var viktig för att få bort så mycket fukt ur järnets porer som möjligt. Därefter målades ytorna med linoljefärg. Genom behandlingen åstadkoms ett effektivt rostskydd. Numera används gärna blåmönja som rostskydd i antikvariska sammanhang. Man ska naturligtvis vara försiktig vid hanterandet, men vid övermålnings kapslas ju blyet in.

Föremål inomhus är inte lika utsatta för fukt. Undantaget är ouppvärmade byggnader, där rosten kan härja på t.ex. lås och gångjärn på dörrar, gjutjärnsspisar och spjäll. Spjäll kan i värsta fall rosta fast i skjutet läge, vilket betyder att lukten i skorstenens pipa inte kan luftas ur. Då bör man försöka dra ut spjället helt, både för spjällets skull och för byggnadens klimat.

Hårt angripet järn bör göras rent från rost med något rostlösande medel och sedan olja. Olja gäller dock inte spisar och kaminer av gjutjärn, där spissvärta är den traditionella behandlingen.

En form av ytbehandling på främst gjutjärn och plåt, var på 1890-talet förnickling eller förkromning och förekommer främst på dekorativa föremål som ljusstakar och brickor. Är ytan mycket skadad genom fukt, finns möjlighet att lämna föremålet till lämplig firma för ny ytbeläggning. Föremål av plåt, t.ex. brickor, som målats, är mycket känsliga för fukt. Om färgskiftet på sådana föremål börjar flagna, går det att fästa med lim så att färgbortfallet hejdas.

På föremål som bearbetats för att få en slät eller

polerad yta, exempelvis blanka vapen, där själva klingan är känslig, kan fingeravtryck etsas in för all framtid. Handskar ska alltid användas när man hanterar sådana järn- och stålföremål. Torka endast föremålet med torr, mjuk tyglapp eller bomull. Andra metaller som silver, mässing, koppar och brons oxiderar i mer eller mindre grad, på grund av luftföroreningar. I en del fall bildar oxideringen ett skyddande skikt, som på kopparkoppar och på skulpturer och statyer av brons utomhus. Då kan den gröna ärgen t.o.m. vara eftersträfvansvärd. Vanliga plåttak har i många fall målats i den gröna ärgliknande kulören. Inomhus har kopparföremål som vattentunnor och liknande lämnats oputsade. De fick då en brun oxidbeläggning. Fanns den en vattentunna av trä, var den ofta brun eller grönmalad för att likna en kopparkoppar. Det förekommer också att föremål, särskilt av koppar, medvetet har oxiderats, som lampor från 1920-30-talet, och sådana ska förstås inte putsas.

Oftast var mässing och koppar blankt. Kopparföremål i hushållet underhölls genom diskning. Det förekom starka saker som soda och lut i köken. Idag finns en mängd putsmedel för koppar och mässing – de flesta innehåller slipmedel som dels sliter på metallen och dels kan lämna rester som kan frästa på metallen. Putsmedlet bör vara så mildt som möjligt, och användas sparsamt, och köpas hos en fackman.

Detsamma gäller för silver, där inskriptioner och det tunna skiktet på nysilver kan slipas bort under årtionden av putsning. Matsilver kan förvaras i polyetenpåsar för att förhindra oxidering.

Tenn bör förvaras torrt och vid en lämplig temperatur, som inte understiger 13°C, annars kan tennpest bildas. Tenn får naturligt ett skyddande skikt som inte bör putsas bort, endast dammas.

Äldre ljuskronor och ljusstakar kan vara förgyllda och ska inte putsas utan försiktigt tvättas med vatten och ett neutralt mildt diskmedel samt torkas med torr trasa.

Per Mattsson, konservator

Artikel ur Laddikan 2001, tidskrift utgiven av Länsmuseet, Gävleborg och Gästrikre Hälsinge Hembygdsförbund.

Den kunglige jägaren

Ett kungabesök ägde rum i Hammarby år 1722. Fredrik I gästade då en av sina officerare, en ung livdrabant på hans egendom Södergården i Vik. Händelsen har inte nått eftervärlden på annat sätt än genom Hammarby födelse- och dopbok. Där kan läsas, att den 12 november döptes i Vik en tre dagar gammal son till Gustaf Stiernbielke och Ulrika Eleonora Ehrenstedt ”vartill vittnade Hans Kongl. Maj:t vår allernådigaste konung Friederik den förste. Barnet fick namnet Friederik Carl Adolf.

Övriga manfolksfaddrar: ryttmästare baron Johan Hastfer, förmodligen tillhörande kungens uppvakning, lantmästaren Herman Wallrave, bosatt på Fresta gård. De tre kvinnfolksfaddrarna var fru Blixenstierna på Skälby, fru Adlerfelt på Sanda, jungfru Dalman på Äggeby.

Även i denna ort yppade sig helt visst värdiga tillfällen till kunglig jakt. Till och med björnar uppträdde någon gång i häradena norr om Stockholm. Ett exempel är Adolf Fredriks björnjakt i Stångbergaskogen i Garns socken år 1755. Björnen undkom dock den gången i Kårsta socken. Varg fanns det också och vid hösttinget i Vallentuna år 1719 rannsakades hållandet av vargskall. Vargskall hade hållits både år 1715 och 1717. I Fresta socken fanns, som allmogen enhälligt betygade, s.k. ”vargbrandar”, ett slags vargfällor.

Till våra trakter återkom kung Fredrik om inte förr så i februari 1744. Det var i slutet av januari, då han åter gav sig ut på jakt efter en längre tids uppehåll. En dåtida levnadstecknare berättar att ”Han jagade björnar i Grisslehamnstrakten och fortsatte i det strålande vintervädret till Rosersberg.”

Strålande var däremot inte den kungliga sinnestämningen i de dagarna. Sedan en månad ligger nämligen Fredriks älskarinna Hedvig Taube – riksgrevinna von Hessenstein – dödssjuk i sitt hus på Riddarholmen efter att ha framfött sitt fjärde barn i förbindelsen med kungen. I ett brev från Rosersberg den 9 februari säger sig Fredrik vara ”nedtryckt av bekymmer och sorg”

på grund av hennes sjukdom och oupphörligt ”bedja för hennes återställande, vilket Gud måtte bönhörda”. Riksgrevinnans liv stod emellertid inte att rädda.

Skvallret kring kungens amourer kunde i Fresta anknäta till två innehavare av Harby löjtnantsboställe. Den ene var Nils Broman, år 1744 snabbt befordrad till denna beställning, dessutom samma åt belönad med ryttmästares titel och lön i kung Fredriks egen hessiska armé. Orsaken kunde bara vara en, viskades det: hans insatser i Göteborg. Där sökte Broman värva en mätress i den avlidnas ställe, låt vara att det hade avlupit en smula snöpligt.

Den andre var en ung Taube – rekordung för fredstida avancemang. Men så var han också den bortgångna riksgrevinnans broder. Han kom efter Broman på Harby år 1745.

Fredrik I och Hedvig Taube. Samtida målning.

Hjärtat klappar varmt i verkstan hos OJ

– Jag hade hört talas om honom för flera år sedan men inte hittat hit, säger Anttu Mäkinen. Hon står i dörrposten till OJ:s kontor när jag kliver in en tisdagsmorgon i den lilla bilverkstan i hjärtat av Optimus.

Nu är hon här, inte för att bilen behöver lagas utan för att OJ ska bygga en kattkoja åt grannkatten som hon brukar ta hand om. Anttu ska åka på semester och oroar sig för katten. Hon ska lämna ritningarna.

Torsten Funck, alias OJ, tog över bilverkstan med sitt rivningskontrakt för 21 år sedan. Sista december sålde han den och villan i Folkparken för att flytta till sommarstugan i Östhammar.

– Jag har planerat det i två år, säger OJ, som nyss fyllt 60 år. Axlar och armar är slut, bicepsmuskeln av. Det är ett tungt jobb att meka med bilar. Jobbet kommer han inte att sakna men väl kunderna.

Och vad kunderna tycker visar sig när den ena

efter den andra dyker upp i verkstan. Som Anttu sa innan hon gick: Jättetrevligt att komma hit, jag brukar komma hit för att prata lite. Det är tråkigt att han slutar.

Guld värt

– Ja, nu får jag väl sälja bilen säger en annan kund, Lars Strid, uppgivet. Och själv går tanken till vår Audi –89 med 31 000 mil på nacken och som tagits om hand här i 10 år. Till någon som OJ går man med lätt hjärta, får sig alltid en klurig historia till livs och stöter ihop med en bunt andra förnöjda besökare, mest Väsbybor. Det är guld värt. Och det är möten som dessa som gör platsen där man bor till det man vill kalla sin hembygd.

Bästa kaféet

Verkstan som hukar under de höga tegelskorstenarna är bland de äldsta hus som byggdes här på Optimusområdet. Kanske var det här man förkromade till Volvo?

– Tänk vilket djäkla jobb att mura upp dedär, säger OJ och kastar ett öga ut genom fönstret mot

Namnet OJ Bilservice rymmer sin lokala företagshistoria. Förkortningen OJ härstammar från företagaren Otto Jungerman som startade Autoland på 70-talet. Han köpte Texacomacken som låg i Korpkulla. Macken såldes sen till Leif Broström. När Texacomacken revs fick Leif i stället hyra verkstadslokalen i Optimus. Namnet OJ Bilservice behölls även av Torsten Funck, känd som OJ.

den höga tegelskorstenen söderut.

– Här är bästa kaféet i hela Väsby, hojtar Lasse Carlsson, som just klivit på och kastar ett lystet öga på den slitna automaten i hörnan innanför dörren. Lasse, som tagit sig en tur hit in från Törndal, känner sig hemma här i kvarteret. Han började jobba på Metallverken 1959 som kontorsbud.

Inget pensionärsdags!

OJ skrubbar vant av en kaffekopp och placerar den framför automaten. Han öppnar luckan och konstaterar att räkneverket får det till att bli den 221 936:e koppen som apparaten frambringat. Det började på Väsby Taxi för det var där, nere vid stationen, som kaffeautomaten stod i många tills OJ köpte den för två år sedan. ”Lägg exakt belopp enligt prisangivelse” står det men här behövs inga slantar. OJ tittar på en notering som han gjort på väggen – den visar att 5086 koppar kaffe lämnat automaten sedan den hamnade här för två år sedan.

På bordet bredvid står en lång rad kaffepaket. – Ja, det står alltid en djävulusisk massa kaffe här – jag behöver inte köpa – det bara kommer. Kafé ja. Fyra fem gubbar kan sitta här medan jag jobbar med bilar. Blir dom för många säger jag: Det här är minsann inget pensionärsdags!

Det handlar om ärlighet

OJ avslöjar att kvinnliga kunder hotat med att de ska bilda en klubb, en OJ-klubb. Det förvånar mig inte – han har ställt upp för många av min sort i vått som i torr. Du får inte gå med, säger han till mig med glimten i ögat. Mm svarar jag, kanske

kommer vi en vacker dag åkande i en lång rad till dig i sommarstugan med våra gamla åk.

Telefonen ringer. – Jaså, tutar det inte?? Det kan nog vara i ratten... Jag tutade bara en gång och då funkade det, muttrar OJ.

Han är glad att han, nu när han slutar, hittat den efterträdare han önskat sig – någon han vet att kunderna kan lita på. – Det är ärlighet som allt går ut på. Det saknas i många branscher idag, konstaterar Torsten Funck.

Text och foto: Carin Törner

Almqvistaren

En dag jag gick till fots från Bysala till Färna, en vandring som jag ofta gör och mycket gärna. Ty vem kan väl alltid hålla sig inne på sin kammare i Berentshammar? Man skall icke därför dock hålla före och tro att jag ej skattar Karmansbo.

Carl Jonas Love Almqvist ur Sesemana

Sex Upplands Väsbyallrikar (2)

Nu presenterar vi tallrikarna nr 2 och 3.

Väsbyallrik nr 2 kom 1978 och motivet var Carl Jonas Love Almqvist och Antuna. Baksidetexten lyder: Författaren Carl Jonas Love Almqvist 1733-1866 växte upp på Antuna, som hans far köpte 1796. Flera av hans folklivsberättelser har motiv från bygden, bl.a. "Grimstahamns nybygge" och "Skällnora kvarn".

Antuna mangårdsbyggnad, del av tallrikens motiv, fanns kvar till slutet av 1800-talet och har därefter byggts om till sitt nuvarande utseende.

Väsbyallrik nr 3 kom 1979 och motivet var Hammarby apotek. Det var en ändring av det ursprungliga förslaget, som skulle visa en bild av Stora Väsby. I en förhandsbroschyr angavs att motiven till tallrikarna nr 2-4 endast var skissade förslag, som skulle omarbetas. Omarbetningen innebar alltså att motivet ändrades till Hammarby apotek.

Baksidetexten lyder: Hammarby apotekshus med anor från 1700-talet var ursprungligen ett av de många utskänkingsställen, som fanns utmed de gamla riksvägarna. Krogen, som fick öknamnet Pickhus, existerade in på 1860-talet, varefter byggnaden inreddes till apotek.

I dessa lokaler utspelades 1913 det på sin tid ryktbara Hammarbymordet och från rättegången uppstod det välkända uttrycket: "Kysst Karlsson". Apoteket nedlades 1968. Byggnaden ägs nu av Upplands Väsby kommun och inrymmer bl.a. lokaler för konsthantverk.

Design: Nils Stödberg. Upplaga 2000. Överst på varje tallriks baksida finns kommunvapnet och nederst signum för Gustavsberg.

Inga Lisa Gustafsson

(forts. i nästa nummer)

Omslag från

Aktuellt

från Hembygdsförbundet

Nr 3

Årgång 3

Oktober 1977

UPPLANDS VÄSBY
HEMBYGDSGÅRD

*Lasse
ROSENBAUM*

Sammanfattning av Hembygdsföreningens remissvar på Planprogram för Smedby 1, december 2006

Den fullständiga versionen finns tillgänglig på Hembygdsgården och på föreningens hemsida: www.upplandsvasbyhembygdsforening.se.

Bakgrund

Ekebo/Smedby-området visar med sina etapper tydligt på hur planeringstänkandet förändrades från det tidiga 1970-talet (Ekebo/Smedby 1) till början av 1980-talet (Smedby 3). Ekebo är ett av 1970-talets mest uppmärksammade bostadsområden som trots att det är nedgången har kvar många av sina ursprungliga kvaliteter. Kännetecknande för områdets planering är tankarna om integrerad service och trafikseparering. Området är ett tydligt exempel på det så kallade "tätt-lågt" konceptet. Ett planeringskoncept som hämtades från Danmark ("tæt-lav") och som i Sverige kom att tillämpas främst på tvåvånings hyreshusområden, till skillnad från Danmark där modellen i första hand tillämpades för radhus/kedjehus-områden. Hela Smedbyområdet ligger i ett kulturlandskap som till stora delar undersöktes arkeologiskt inför byggnationen. Som ett nödvändigt komplement till den täta bebyggelsen bevarades i väster Smedbyskogen och inne i området Ekebokullen. I programmet saknas namnet på det ursprungliga arkitektkontoret - Jöran Curmans kontor (senare Brunnberggruppen / idag Brunnberg & Forshed).

Namnet: Smedby eller Ekebo?

Då området var nytt så var det gängse namnet Ekebo. Ekebo-namnet används i en rad sammanhang (Ekebokullen, Ekeboskolan [idag Sverige-Finska skolan], Ekeborummen, Ekebo servicehus). I dag används Ekebo och Smedby 1 ofta parallellt som namn för området och medför en viss förvirring, bl a då det gäller skyltning till och inom området. Vi anser att Ekebo ska vara det namn som gäller för området.

Synpunkter på föreslagna förändringar Entréer till området

Det är bra att de idag otydliga entréerna för gående och cyklande till området föreslås bli mer tydliga.

Ardennergatan/Mälärvägen

Vi ser positivt på tanken att bygga nya bostadshus på den stora parkeringen vid Ardennergatan och att göra Mälärvägen till en tydligt entré till hela centrala Upplands Väsby. I den fortsatta planeringen det viktigt att den befintliga allén längs cykelvägen bibehålles.

Arkitektur

Det är viktigt att husens tydliga och enkla arkitektur bevaras i sina huvuddrag och att de får bibehålla sin karaktär. Förbättringar av taken och vattenavrinningen är säkert nödvändigt. Vi säger nej till Väsbyhems idéer om att bygga sadeltak på husen.

Nya hus

Vi säger nej till att ytterligare grönytor tas i anspråk inne i området.

Ekebo servicehus

Områdets centrum med boendeservice och tvättstugor bör utvecklas. Det är rimligt att här som ersättning för nuvarande byggnader bygga ett helt nytt bostadshus om 4-5 våningar. Lägenheter, kanske i form av äldrebostäder, skulle kunna utgöra ett värdefullt tillskott och ge ett mer varierat lägenhetsbestånd och ge äldre bättre möjligheter att bo kvar i området.

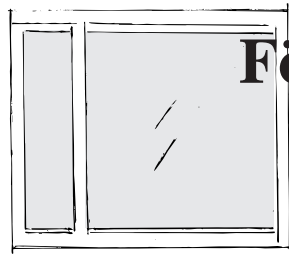
Lägenhetsfördelningen

Genom att bygga om 2 och 3:or till 1 och 4:or ger en mer allsidig sammansättning av lägenhetsbeståndet som kan bidra till att man kan bo kvar vilket kan ge en större stabilitet i området.

Utrymmena mellan husen

Förutom att själva byggnaderna - bostadshusen och inte minst de gemensamma byggnaderna kring Ekebo servicehus - oftast är dåligt underhållna, så är det främst den yttre miljön som är eftersatt. Entrégårdarna och grönytorerna mellan husen behöver rustas. Det här viktigt att utformningen av entrégårdarna bör bygga vidare på de ursprungliga tankarna för området.

Klas Lundkvist

Fönster mot Väsby

**En ny bro
De tre först öppnade rätta
svaren får pris.**

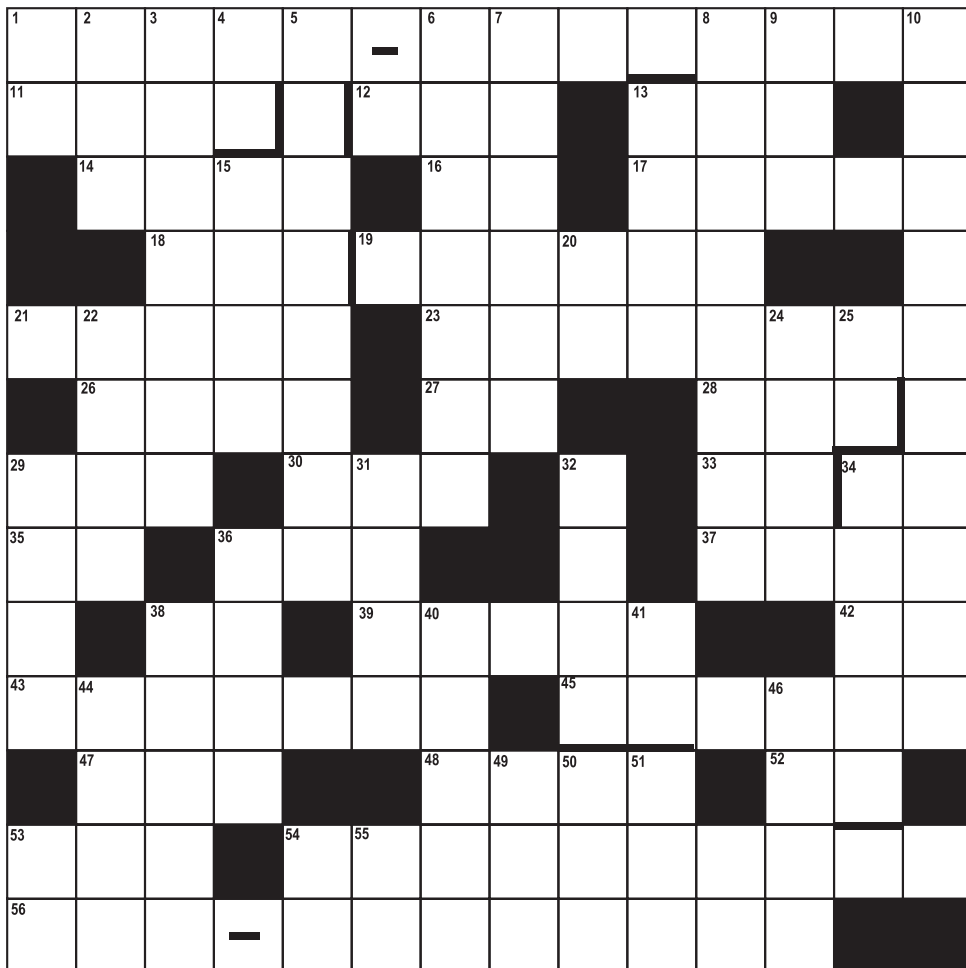

Här
är
den
nya
bron
enligt
skylten.

Om du vet var den nya bron finns så skicka in svaret tillsammans med namn och adress till "Nya bron" Hembygden, Box 40, 194 21 Upplands väsby före 15 mars 2007.

Korsord 2007-1

Lösningen insändes senast 15 mars till

Hembygden

Box 40

194 21 Upplands Väsby

Vågrätt:

1. Ärtan
11. Franskt modehus
12. 59.38 cm
13. Går hiss och börs ibland
14. Kan man sitta i, är även bra till upphängning
16. God matfisk
17. Besvärlig vid bilkörning
18. Gyckel
19. Är ej denna lösning
21. Förmultnade växter
23. Hemskt
26. Kaffegök eller hjälm
27. Einsteinium
28. Flygande tefat
29. Flöjtspelare
30. Jämtlandssjö
33. Upphörde 1939
34. Oregon
35. Oden
36. Sas ibland att man inte hade ett rött
37. Pilspele
38. Kan man vara ibland
39. Griegverk
42. Kan man på olika sätt
43. Före Kairobadetts tillkomst gick Väsbyborna hit för ett dopp
45. Plockar man ur kakan?
47. Ros
48. Hårvårdsprodukt
52. Räknar tidningar
53. Enhets Pris AB
54. Fornhistorisk tid
56. Över femtio, men pigg ändå

Lodrätt:

1. Domstol
2. Bästa gänget!
3. Rorgångare
4. Statusbil
5. God sådan hade Optimus
6. En av Ärtans bröder
7. 30/11
8. Konsumchef och kommunalman
9. En av våra församlingar
10. Kallades en av bespisningstanterna
13. Farlig att bestiga
15. Litt. eller musikaliskt verk
20. Pastorsämbete
22. Befallning
24. Verkmästare på Optimus och landslagsman i bandy
25. Ös
29. Ung adelsman
31. Systerson
32. Tidigare känd amerikansk boxare
34. Himlafästet
36. Byta
38. Skopa
40. Ruelse
41. Inte senare
44. Upplag
46. Bör man ta ett i taget
49. Virke
50. Tas ibland
51. Mansnamn
53. Kanske
54. Svenskt filmföretag
55. Slask

Svar på frågorna i jultävlingen Decembervandringen:

Korpkulla, Stora Vilunda, Stora Wäsby, Runby Nedra (Hembygdsgården), Edsby Slott, Antuna, Sköldnora, Odenslunda, Fresta församlingshem.

Vinnande vandrare: Aina & Kjell Israelsson, Ragnar Sarin

Hyr lokal med atmosfär!

Upplands Väsby Hembygdsförening erbjuder Nedre Runby gårds LADUGÅRD till fest, konferens, dop, minnesstund, årsmöte, kurser m.m.

LADUGÅRDEN är en modernt utrustad och handikappvänlig lokal med plats för upp till 50 personer. Hörslinga finns. Tillgång till kök med utrustning för enklare förtäring.

LADUGÅRDEN kan hyras privat eller av organisation för enstaka tillfällen eller terminsvis för återkommande verksamhet.

LADUGÅRDEN ligger på bekvämt avstånd från pendeltåg vid Upplands Väsby Hembygds-gård, Hagvägen 2/ Pukslagargatan (Runby), Upplands Väsby. Det finns en stor parkeringsplats i anslutning till lokalen och busshållplatsen finns 150 m från entrédörren.

LADUGÅRDEN kostar att hyra:

Halvdag (max. 4 timmar) 500 kr

Heldag 900 kr

UTHYRNING av lokal:

Ingegerd Peterson tel 08-590 347 76

Siv Rydén, tel. 08 - 590 333 46

Foto: Gunborg Lejon

Foto: Gunborg Lejon

Foto: Gunborg Lejon

Upplands Väsby Hembygdsförening
Box 40, 194 21 Upplands Väsby
Hembygdsgården: Hagvägen 2 / Pukslagargatan
Telefon 08-590 826 40
Plusgirokonto 29 81 91-8

STYRELSE 2006-2007

Kjerstin Björkman, ordförande	Telefon 590 320 82
Klas Lundkvist, vice ordförande	590 936 81
Marianne Söderström, sekreterare	590 338 38
Inger Nyström, kassör	590 820 93
Kerstin Kéry, ledamot	590 849 23
Barbro Kvist, ledamot	590 917 21
Olli Henriksson, ledamot	590 937 73
Lena Melin, kommunvald representant	590 849 28

ERSÄTTARE

Arnold Härmark, Vivi Wallin, P O Mörkens
Gun-Britt Welander, Suzanna Gylling, Roland Storm

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Engdahl, ansvarig utgivare	590 300 20
Inga Lisa Gustafsson	590 336 42
Carin Törner	590 870 69

REVISORER ORDINARIE

Lars Eklund
Göran Sandberg

ERSÄTTARE

Barbro Fredriksson
Anette Ehrnholm

UTHYRNING AV LADUGÅRDEN

Ingerd Peterson	590 347 76
Siv Rydén	590 333 46

Valberedning

Roman von der Heide, Anna-Liisa Bergman, Solveig Flemmer